

Tomislav
Premerl

Prerastanje pojedinačnog problema prema općoj misli o arhitekturi

ZLATKO JURIĆ, ANA VUKADIN, *Zgrada Željpoša u Zagrebu*.

Rasprave o arhitektonskoj interpolaciji

Zagreb, Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet, 2011., 160 str.

ISBN 978-953-6229-77-2

Zanimljiva knjiga, a još zanimljiviji poriv autora da obrađuju jednu permanentno burnu temu tijekom već gotovo pedesetak godina. Pitanje zgrade Željpoša (kasnije Ferimporta) na kazališnom trgu u Zagrebu, eto, do danas nije prestalo intrigirati, ovaj put tek stručnu javnost, jer “glas naroda” koji je također dugo bio glasan, ipak je već pao u zaborav. Pitanje je sada, zašto se struka još uvijek, nakon toliko vremena zanima za taj problem. Ova je knjiga zapravo i odgovor na to pitanje. Ovaj put autori temi pristupaju stručno i opsežno dokumentirano da bi istraživši povijest niza stručnih reakcija razotkrili zapetljane okolnosti oko niza mogućih stavova i pogleda na jedan od bitnih problema građenja i razvitka grada koji je u prošlom stoljeću, pogotovo njegovom drugom polovinom, bio prisutan i često kamen spoticanja nizu novih intervencija u starim gradskim formacijama. Pokazali su, dakle, da na taj problem i danas ne bismo smjeli zaboraviti, što se nažalost u našem vremenu ishitrene žurbe i profita prečesto događa. Ova je knjiga tako i upozorenje svim gradskim službama koje se bave izgradnjom grada, a osobito službama zaštite spomeničke baštine koje često kapituliraju pred moćnim kapitalom i privatnim interesima.

Ova pomalo neobična knjiga Zlatka Jurića i Ane Vukadin upozorava na potrebu reaktiviranja brige oko zaštite vrijedne urbane baštine na novi način koji prateći burna događanja oko projektiranja, izgradnje te

dugogodišnje diskusije oko zgrade Željpoša, govori zapravo o pojmu, svrsi, učinkovitosti, problemima, raznim mišljenjima stručnjaka u vezi sa zaštitom urbanističke baštine u nas tijekom druge polovine dvadesetog stoljeća i, naravno, ostavlja nas pred pitanjem što nam je danas činiti i pita li se tko od odgovornih, pa i sama struka o tome uvijek gorućem problemu. Jer danas je opako vrijeme za takve “intelektualne ispade”.

Povijest o projektiranju, izgradnji, burnim javnim raspravama oko zgrade Željpoša tijekom gotovo pedesetak godina još uvijek nije završena, a zadire u vrlo kompleksna pitanja zaštite graditeljske baštine, urbanizma, interpolacija, pa čak i pitanja autorstva u arhitektonskoj djelatnosti. Interpolacija ostaje svakako ključni problem, do danas neriješen, a i pitanje je na koji način taj problem i može biti riješen. Ova knjiga implicite govori o problemu u najopćenitijem smislu, pa iz nje čitamo i mogući odnos prema problemu interpolacije u budućnosti.

Interpolacija zgrade Željpoša (1961. – 1964.) Stanka Fabrisa na kazališnom trgu, u izuzetno vrijednom urbanom okružju kraja devetnaestog stoljeća izazvala je mnoštvo kritičkih reakcija, tekstova, rasprava do naših dana na kojima se prelamao niz temeljnih pitanja od kojih autori navode sljedeća: Što je bit modernosti? Kako definirati urbani identitet? Je li legitimno interpoliranje suvremene arhitekture u povijesna gradska središta? Je li potrebno i moguće utvrditi kriterije interpolacije? Tko je mjerodavan za

određivanje kriterija? itd. Tijekom šezdesetih godina, a i poslije, tu su se sukobljavala različita pitanja i teorijska razmišljanja o interpolaciji. Nabrajale su se metode i načini u rasponu od “bezidejnog prilagođavanja” do “ekstremnog kontrasta”. Ova knjiga kronološki prati taj slijed nabrajajući i citirajući mnoštvo sudionika uz autorske komentare koji, naravno, i prerastaju tek konkretni slučaj Željpoaha te postaju vrijedan teorijski materijal za daljnje studije i konkretne postupke u budućem vremenu. Autori su u uvodu sjajno raščlanili problem i knjigu ponudili kao zbir pitanja i odgovora koji postaju univerzalni, pokušavajući dati tek naznačeni odgovor na ozbiljnost i težinu problema kao sveopće zadaće svake buduće prave arhitekture. A s tim će se problemom ozbiljna struka morati suživjeti. Autori uvodno ističu cilj svojega nauma, a taj je dvojak: prvi je cilj pokazati i upozoriti na postojanje kontinuiranoga teorijskog promišljanja o arhitektonskoj interpolaciji u nas, a drugi je cilj objasniti i rasvijetliti potrebu poznavanja dosegnutih teorijskih stavova u planiranju i zaštiti baštine, čime bi se ublažila opasnost budućih nesporazuma. Metodoma istraživanja objavljivanih izvornih tekstova i mišljenja u javnom tisku i stručnim publikacijama, te komparativnim proučavanjem opsežne arhivske građe tijekom par desetljeća, autori su knjigom postigli znatan teorijski doprinos koji prerasta sam problem Željpoahove zgrade i postaje ključan doprinos teorijskoj misli našeg vremena i našeg prostora u globalnom svjetlu svjetskih dosega naslućene budućnosti arhitektonskog stvaralaštva.

U sedam osnovnih poglavlja govori se kronološki o genezi Trga maršala Tita i

prvih projekata još od početka dvadesetog stoljeća do Fabrisove realizacije šezdesetih godina, slijedi poglavlje o Stanku Fabrisu i događanjima oko Željpoaha, od projekta do realizacije. Treće je poglavlje ispunjeno raspravama o interpolaciji na kazališnom trgu, slijedi poglavlje reakcija na izgradnju i dovršeni objekt u kojemu se nazire već stvaranje teorijskih sinteza o odnosu interpolirane nove arhitekture i povijesnih gradskih središta, zatim poglavlje o profesoru Ivi Maroeviću koji je znanstveno definirao teoriju interpolacije u strukturi i shvaćanju svojeg vremena. Slijede tekstovi i mišljenja tijekom osamdesetih godina kao novi stručni i znanstveni doprinosi vječito aktualnoga arhitektonskog i urbanističkog izazova, te zaključak koji vrednuje niz proteklih rasprava i govori o sudbini Željpoahove zgrade sve do današnje situacije, dotičući se i novog projekta koji je upravo u izvedbi, kao i pitanja redizajna u arhitekturi. Tu je i vrijedan katalog projekata tijekom prošlog stoljeća do danas, četrdesetak biografija sudionika događanja te kronologija i korištena opsežna literatura.

Na kraju je potrebno istaknuti da je ova knjiga jednostavnog naslova znatan teorijski doprinos ukupnoj arhitektonskoj misli našeg vremena i putokaz mogućim budućim pitanjima o sličnom problemu u arhitektonskoj praksi, ali i bogata povijest događanja i sukoba tijekom proteklog stoljeća, pa tako postaje otvorena budućem vremenu nezavidnog stanja arhitektonske misli i prakse. Ali knjiga ostaje i markantan znamen za studiju složenog sustava u visokoškolskoj edukaciji povjesničara umjetnosti i arhitekata. x